

КАТЕРИНА ЛЕВЧЕНКО

ГЕНДЕРНЕ ТЯЖІННЯ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Харків
«ФОЛІО»
2019

ЗМІСТ

Частина 1 ГЕНДЕРНЕ ТЯЖІННЯ

ПЕРЕДМОВА

Вступне слово	7
Про книгу	12
Деякі принципові питання	14
Фемінітиви	16
Згадування імен і прізвищ	21

РОЗДІЛ 1. ПРО ЖІНОЧИЙ РУХ ТА ПРАВА ЖІНОК

Як я рухалася до жіночого руху	25
Права жінок: можливість піднятися на трибуну	28
«Ла Страда» рулить!	37
Жіночий рух: активний, але чи помітний?	44

РОЗДІЛ 2. ПРАВО ПРО ПРАВА

Чи можна освідчитися в коханні Конвенції ООН?	55
«Особливі права» — на користь гендерної рівності	68
Жіноче обличчя миротворення	76
Правові засади гендерної рівності: забезпечення, суперечності й наслідки	85

РОЗДІЛ 3. НІ — ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація — це серйозно!	95
Чому 29 березня 2010 року я подала позов до суду, в якому відповідачем був тодішній прем'єр-міністр України М. Азаров?	104

Дрес-код із забобонами	110
Антидискримінаційна експертиза для осучаснення шкільних підручників	116
Про свята та їхню гендерну складову	122
Насильство «за зачиненими дверима»	127

РОЗДІЛ 4. ВІДПОВІДЬ ДЕРЖАВИ: ШЛЯХ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Тернистий шлях від політики «поліпшення становища жінок» до «гендерної політики»	141
Популярно — про управління процесами	150
Гендерні квоти? Особисто я — за!	160
Опанувати гендерні компетенції	172

Частина 2

СЬОГОДЕННЯ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

РОЗДІЛ 5. ПРОТИДІЯ

Антигендерні кампанії як прояв гібридної війни	183
«Русский мир» проти гендерної рівності	200
Неформально про формальну логіку	206
Мовні засоби в боротьбі проти гендерної рівності	212

РОЗДІЛ 6. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Гендерна політика і стратком	223
Сімейна та гендерна політика: без contra та проти	238
Про майбутнє праці	252
Головне про Стамбульську Конвенцію	265
Сексуальне насильство, пов'язане із конфліктом, як військовий злочин та злочин проти людяності	281
Чи захищені політики від сексизму?	297

ПІСЛЯМОВА

Шлях до гендерної рівності пролягає через пандуси	311
Біографічна довідка	314

Як я рухалася до жіночого руху

Жінки — єдина експлуатована соціальна група в історії людства, яку ідеалізували за її безсилля.

Еріка Джон

Ну от: написала заголовок, і вийшов каламбур. Це добре, коли минуле згадуєш із легким гумором. А про те, як для мене все починалося, я добре розповіла в інтерв'ю Лізі Кузьменко. Тож сьогодні скористаюся наведеними спогадами.

Наприкінці 80-х — на початку 90-х років в Україні активно розвивалися різноманітні громадські організації та рухи. Було надзвичайне зростання соціальної ініціативи, люди прагнули реальних змін у суспільному житті і готові були власноруч братися за них.

Мене тоді запрошували долучитися до різноманітних жіночих ініціатив, взяти участь у роботі жіночих конгресів тощо. Та я відверто казала, що не бачу, навколо чого сперечаються. Не розумію, чи справді є «жіночі» проблеми.

Виходила з власної логіки: будучи жінкою, ніколи раніше не відчувала, що це має вплив на кар'єру чи повсякден-

не життя. Була єдиною донькою в родині науковців, батьки завжди казали: здобувай освіту, досягай успіху в професійній діяльності. І я охоче дослухалася до тих порад. Школу закінчила із золотою медаллю, університет — з «червоним» дипломом. Працювати пішла туди, де подобалося. У 26 років стала кандидатом наук і дуже пишалася цим.

В особистому житті теж усе складалося, як хотіла. Зустріла справжнє кохання, вийшла заміж. Чоловік завжди мене підтримував і підтримує досі!

Із гендерними проблемами стикнулася несподівано для себе. Причому не через чоловіків, а через іншу жінку, яка, до речі, мала вищу освіту, хорошу посаду та авторитет. Її погляди та позиції мене просто приголомшили!

Будучи при надії, я пішла якось увечері до жіночої консультації. Коли просиділа там три години, прийом лікаря закінчився, а я до кабінету так і не потрапила. Це був кінець 1993 року, сильні морози, в Харкові відбувалися планові відключення електроенергії. Але я вирішила чекати.

Зрештою, в порожньому коридорі до мене підійшла лікарка й запитала російською: «Чего сидишь?»

Я, зрозуміла річ, відповіла, що чекаю на консультацію. Вона тоді махнула рукою, мовляв, приходь завтра. Але я почала пояснювати, що завтра не можу, бо в мене лекції.

«Какие лекции? Ты где учишься?» Її тон став трохи зневажливим.

«Та я викладачка, і в мене завтра три пари лекцій», — змалювала я ситуацію.

І отут лікарка на мене накинулася! Почала кричати: «Что ты надумала, какая ты преподавательница? Забудь! Ты беременная! Работа второстепенна, карьера — тем более! Ты теперь никто! Не женщина, не человек — ты просто беременная, и больше ни о чем думать нельзя!»

Вона давала щирі, на її думку, поради, а я була вкрай шокована. Виходить, усе, чого я досягла в житті, не мало жодної ваги! Звісно, це була думка однієї жінки, але ж подібні погля-

ди мали дуже багато інших жінок і чоловіків, які визнавали другорядне місце жінки в суспільстві і погоджувалися з цим.

Я вперше тоді відчула на собі таку несправедливість. Можливо, саме та лікарка і підштовхнула мою громадську активність. Якщо це справді так, то щиро їй за це дякую. Тим паче що її права я також відстоювала.

Після народження доньки я знайшла однодумниць і однодумців, з якими в Харкові створила громадську організацію «Феміністська асоціація “Гуманітарна ініціатива”».

Сьогодні життя змінилося. Вагітні жінки стають міністрами оборони європейських країн. Жінки з немовлятами беруть участь навіть у засіданнях парламентських сесій та урядів. І ніхто їм не доводить, що вони меншовартісні, бо такого не має бути ніде й ніколи! А Харків називають «гендерною столицею України»!

Згадуючи ту давню історію, я вкотре повторюю, що власну гідність треба відстоювати. Не мовчати і не ковтати образ!

Бо ми нерідко не бажаємо їх помічати, адже вважаємо, що все одно нічого не змінюється.

Змінюється!

І багато чого!

Скільки нас і нашого бажання — стільки буде змін!

Права жінок: можливість піднятися на трибуну

Чоловікам — їхні права, і не більше того; жінкам — їхні права, і не менше того.

С'юзен Ентон

Приводом для цих роздумів стало запитання від моєї студентки: «Коли вперше використали термін «права жінок»? Запитання, на перший погляд, було банальним, але відповісти на нього одразу я не змогла.

А й справді — коли?

З'ясувалося, що однозначно відповісти не змогли й багато з моїх колег, учених, які досліджують права жінок та гендерну проблематику. Версії були різними: від часів Давньої Греції (Платона та Аристотеля) до Відродження (середньовічної французької письменниці Крістін де Пізан), від епохи Раціоналізму та Просвітництва (філософів Томаसा Гоббса та Джона Лока) до діячів XIX століття, активісток жіночого руху в США та Європі. Пропонували навіть зупинитися на XX столітті, коли з'явилася Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Але остаточної відповіді не було.

І така колізія спонукала активніше зануритися в праці філософів, істориків, фахівців з історії права та історії філософії, у сучасні статті про права людини та правозахисної проблематики. І все для того, щоб зібрати цеглинки, з яких будуватиметься концепція «прав жінок».

То коли вперше було використано це поняття?

Ретельний пошук відповіді на просте запитання спричинив появу й інших запитань.

Коли і як проблеми прав жінок та гендерної рівності потрапили під пильне око філософії права?

Як розгортався процес їх вивчення?

Які дискусійні проблеми з цього приводу постають у правознавстві, соціально-політичних дисциплінах сьогодні?

Які соціально-політичні та правові доктрини мали вплив на розвиток концепції жіночих прав та їх практичне втілення в життя?

Поглиблене вивчення теми показало, що в історико-правовому та філософсько-правовому дискурсі існують суттєві білі плями, пов'язані з гендерною проблематикою. І можна загалом говорити про філософсько-правову й теоретико-правову неувагу до проблеми прав жінок.

В принципі, певну логіку тут можна зрозуміти. «Права жінок» як категорія та феномен не могли з'явитися раніше за концепцію «прав людини».

Звичайно, згадки про ідеї щодо вольностей (але не прав) людини можна знайти і в працях давньогрецьких істориків та мислителів, китайських філософів та ін. Але в їхніх поглядах нема головного, що характеризує «права людини» в їхньому нинішньому повному тлумаченні, — ідеї свободи та рівноправності¹. Більше того, концепція «прав людини» загалом тривалий час розвивалася винятково як концепція «прав чоловіка», та ще й обтяжена майновим цензом та соціальним походженням.

¹ Бернс Г. Уестон. Права людини // Права людини: Концепції, підходи, реалізація / За ред. Б. Зізік. — К.: Вид-во «Ай Бі», 2003. — С. 13.